

Величко АДАМОВ

ФІЛОСОФІЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ

Розкрито сутність та особливості формування грошових потоків у фінансовій системі держави. Висвітлено роль фінансових інструментів (податків, зборів, мита, заробітної плати, прибутку, грошових вкладів, допомоги та ін.) в перерозподілі грошових ресурсів і капіталу. Охарактеризовано технології руху грошових потоків та управління ними через канали фінансового посередництва та ринки капіталу.

Завжди, коли йдеться про рух та управління грошима, вирішальне значення надається раціональному використанню фінансів. Вони становлять технологію, що максимально задовольняє потребу в ефективній мобілізації та використанні грошей. З огляду на це, важливого значення набуває розподіл продукту праці (що вимірюється грошима) між економічними агентами (які беруть участь у його створенні), а також система управління надлишками та дефіцитами через систему фінансових посередників і ринків капіталу.

Фінанси, як технології руху та управління грошима створюють умови та передумови для справедливого розподілу продукту праці (суспільного продукту) між економічними агентами. Основою для використання фінансів слугують вчення в галузі макроекономіки, що стосуються доходів держави, виробничих фірм та домашніх господарств. Власне, йдеться про три групи економічних агентів, які беруть участь у створенні продукту праці. Цей продукт вимірюється грошима і має бути розподілений між його творцями. Розподіл здійснюється за допомогою сукупності фінансових методів та форм і на практиці визначає першу основну групу грошових потоків, які надходять та управ-

ляють фінансами. Ці грошові потоки можна назвати грошовими потоками, пов'язаними з розподілом продукту праці між основними учасниками його створення. До них належать: грошові потоки, що формують доходи держави; грошові потоки, що формують доходи домашніх господарств; грошові потоки, що формують доходи виробничих фірм.

Як відомо, продукт праці створюється на виробничих фірмах. Його грошовий еквівалент розподіляється між державою, домашніми господарствами та фірмами, які брали участь у його створенні. Цей розподіл здійснюється за допомогою фінансових інструментів, таких як: податки, збори, мита, зарплати, прибутки, грошові вклади та допомоги. У процесі розподілу формуються бюджет держави, фірм і домашніх господарств.

За своєю природою бюджет – це фінансовий документ, що показує джерела та напрямки ресурсів економічних агентів. В іншому випадку він дає уяву про кількість грошей (частину продукту праці), якими держава, фірми і домашні господарства можуть володіти після розподілу продукту праці. Останній набуває три форми: дохід виробничих фірм – вартість матеріальних видатків і прибуток; дохід домашніх господарств

– вартість трудових затрат; дохід держави – розмір податку на додану вартість.

Після одержання цих доходів трьома групами економічних агентів, вони підлягають додатковому розподілу, пов'язаному зі: сплатою податків, мита і зборів фірмами та домашніми господарствами на користь державного бюджету; виплатою соціальної і фінансової допомоги з боку держави на користь домашніх господарств і фірм; упорядкуванням взаємовідносин між фірмами та їхніми працівниками щодо додаткових виплат, зборів, штрафів, повернення переплачених зарплат тощо.

Після цих трансфертів доходів між державою, фірмами та індивідами здійснюється початкове формування їх бюджетів, що є необхідною передумовою для здійснення їхньої діяльності. У цьому процесі основним інструментом трансфертів грошей (доходів) слугують фінанси, і перша група грошових потоків, яка управляє фінансами, формується саме тут.

Економічні агенти, що беруть участь у створенні та розподілі продукту праці, формують бюджет відповідно до своїх споживчих намірів та бізнес-планів. В економіці, однак, дуже важко прийти до певного рівня, за яким усі бюджети повністю задовольняли би потреби. Існуюча практика – це виокремлення двох груп – економічні агенти зі збалансованим та економічні агенти з незбалансованим бюджетом. За об'єктивними причинами більш багаточисельною виявляється група з незбалансованим бюджетом, тобто бюджетом, в наявності якого є надлишок або ж дефіцит грошей. У подібній ситуації економічні агенти, що мають бюджетний дефіцит, потребуватимуть додаткового капіталу, щоб у повній мірі реалізувати свої наміри, а ті, хто має бюджетні надлишки, будуть шукати можливості для здійснення додаткових інвестицій з метою збереження та збільшення грошей (капіта-

лу). На цьому фоні в економіці виокремлюють дві нові групи економічних агентів – ті, що знаходяться у пошуку грошей, і ті, хто їх пропонує. В обох випадках йдеться про угоду щодо вкладання грошей, метою якої є як пропозиція, так і купівля капіталу. Якщо попит та пропозиція грошей передбачені у короткостроковому плані (наприклад, терміном до одного року), більшість рішень пов'язані з так званим розміщенням капіталу на короткий строк і з грошовим ринком.

Загальновідомо, що грошовий ринок кваліфікується як інститут, де здійснюється купівля (попит) і продаж (пропозиція) грошей. На ньому економічні агенти знаходять найбільш вигідне вкладення свого капіталу або ж покривають на найвигідніших умовах свій бюджетний дефіцит. Переважно грошовий ринок (а також фінансовий ринок) організовують та управляють ним фінансові посередники (банки, страхові компанії й установи соціального захисту, інвестиційні та довірчі фонди тощо). Це інститути (фінансові фірми), що займаються посередництвом при укладанні угод економічних агентів щодо грошових коштів. З огляду на це, якщо мова заходить про розміщення на короткий строк, рух грошей набуває двох специфічних форм:

1. Короткострокова пропозиція (інвестування) грошей, яка за своєю суттю є процедурою підживлення грошового ринку капіталами.

Вона слугує проявом бажання економічних агентів, що мають бюджетні надлишки, вкласти свої гроші таким чином, щоб зберегти та примножити своє багатство. Власне кажучи, вкладання грошей з метою одержання ще більшої їх кількості є інвестицією. Можливостей у цьому випадку кілька.

Відкриття депозитів у банках чи інших фінансових установах, що забезпечує певний захист грошей від знецінення та відповідну винагороду (відсотки). Харак-

терно, що депозити – це майже безризикова інвестиція, яка охоплює суттєву частину короткострокового капіталу. Зазвичай, це найбільший грошовий потік, що підживлює грошовий ринок і, відповідно, економіку капіталом. Короткостроковий характер депозитів і їх висока ліквідність (можливість швидкого трансформування у гроші) слугує підставою говорити про так зване ліквідне вкладення економічних агентів. Отже, короткострокові та безстрокові депозити є фінансовим інструментом мобілізації тимчасово вільних грошей (бюджетних надлишків) в економіці.

Купівля короткострокових державних цінних паперів. Йдеться про емісію казначейських векселів (бонів), за допомогою яких держава мобілізує капітал у короткостроковому плані з метою покриття поточної нестачі грошей у своєму бюджеті. Державні цінні папери також майже безризикова короткострокова інвестиція, яка дає можливість вигідно продавати гроші. Зазвичай, у цьому випадку відсоткова ставка та умови угоди є вигіднішими, ніж відкриття депозитів.

Інвестиції у торгові цінні папери (найчастіше у векселі, що становлять цінні папери, пов'язані з бізнес-боргами фірми і дають право на дебіторську заборгованість даної фірми). Мотив може бути різним, але, на нашу думку, домінують бізнес-інтереси до конкретно визначеної фірми чи виробництва. Векселі слугують проявом короткострокового (торгового) кредиту. На виробничих фірмах, по суті, вони слугують інструментом реалізації продукції та розрахунком між фірмами.

Купівля валюти. В умовах господарських і грошових коливань економічні агенти орієнтуються на стабільні грошові одиниці інших країн (девизи, валюта) з метою забезпечення збереження вартості власних капіталів та багатства. Купівля валюти

захищає капітали від знецінення, але не збільшує їхньої вартості. Такій інвестиції віддається перевага тоді, коли грошове знецінення досягло великих розмірів і за короткий час зменшується купівельна спроможність грошей.

На основі вищезазначеного можна стверджувати, що короткострокова пропозиція грошей, яка, власне кажучи, є короткостроковим інвестуванням, формує грошові потоки, котрі підживлюють економіку грошима у короткостроковому періоді.

2. Короткостроковий попит (залучення) грошей. Здійснюється економічними агентами, що мають бюджетний дефіцит та можуть користуватися послугами ринку грошей.

Основним інструментом попиту на гроші є кредит. Це пояснюється тим, що більша частина купівлі грошей має встановлену ціну (ставку відсотка) і за своєю природою пов'язана з певним зобов'язанням їх повернення через визначений період. Зазвичай кредити пропонують фінансові посередники (банки), для яких цей вид послуги є одним з основних активних операцій. Власне, купівля грошей у банків (через депозити), за допомогою якої мобілізуються тимчасово вільні гроші в економіці (що продаються–інвестуються на короткостроковий період економічними агентами), і продаж грошей – це дві відомі форми кредиту: мобілізація (одержання кредиту) капіталу за оплату відсотків; спрямованість капіталу (надання кредиту) за одержання відсотків.

У цьому процесі фінансові посередники, з одного боку, здійснюють пасивні операції (купують гроші) та формують борги, а з іншого, проводять активні (з точки зору балансу) операції (продають гроші), від яких очікують зростання грошових надходжень.

Під час попиту в короткостроковому періоді на гроші, що, власне, є попитом на кредит, можуть використовуватись наступні фінансові інструменти.

Емісія та продаж державних цінних паперів (казначейських векселів). Йдеться про вкладення у цінні папери, емітовані державою та державний бюджет щодо поточних потреб у додатковому капіталі. Державні цінні папери і, власне, їхній продаж є можливістю покрити касовий розрив у державному бюджеті. По суті – це одержання грошей за договором позики та передумова для збільшення державної заборгованості. Емісія та продаж державних цінних паперів (державні позики) є основним методом збору додаткових доходів у державний бюджет. Переважно всі емісії супроводжуються гарантіями та привілеями для кредиторів (інвесторів) і на практиці залучають величезні грошові маси.

Пряма купівля грошей у банків. Вона здійснюється, в основному, домашніми господарствами та фірмами. Основним інструментом є банківський чи споживчий кредит, який дає можливість покривати нестачу капіталу економічних агентів. Це слугує передумовою для зростання їх заборгованості банкам та грошовому ринку загалом, проте, водночас, і можливістю для виконання поточних бізнес-планів, і підставою для майбутнього підвищення доходів.

Емісія та продаж торгових цінних паперів. Вони пов'язані з торговим (бізнес) кредитом, головним представником якого є торговий вексель. За його допомогою фірма, яка отримує товар, здійснює платежі, й на практиці вексель замінює гроші у регулюванні угоди. Він слугує борговим документом, який продавець відображає у ліквідній частині активу балансу. Це і є майбутня дебіторська заборгованість. Здебільшого продавець товару (кредитор) продає (дисконтує) вексель комерційним банкам та за певну комісію отримує дебіторську заборгованість. Таким чином, бізнес-кредит слугує поштовхом для руху грошей, що управляється фінансами.

Отже, короткострокове розміщення грошових коштів, серед яких домінує значення має ліквідне вкладання та угоди з державними цінними паперами, є важливою частиною руху грошей згідно з бюджетними рішеннями економічних агентів і в залежності від їх переваг до окремих форм багатства: реальних активів, фінансових активів та ліквідних активів.

Певна частина інвестиційних планів економічних агентів, у бюджетах яких є надлишок чи нестача грошей, мають довготривалий характер. У такому випадку вони орієнтуються на ринок довгострокового капіталу, відомого як фінансовий ринок. Йдеться про строк купівлі-продажу грошей, що перевищує термін в один рік та припускає більший ступінь ненадійності та ризику. Як відомо, фінансовий ринок має дві складові – первинний і вторинний фінансовий ринок. Первинний ринок – це ринок державних цінних паперів, а вторинний ринок (фондова біржа) – це ринок приватних цінних паперів. Дуже часто фондову біржу кваліфікують як ринок акцій. Основними діючими особами на фінансовому ринку знову виступають банки й інші фінансові установи, які загалом формують групу фінансових посередників.

Попит на гроші у довгостроковому періоді пов'язаний з намірами фірм мобілізувати капітали для здійснення та розширення своєї діяльності. У сукупності таких грошових потоків бере участь і держава, для якої довгострокові позики є основним методом покриття бюджетного дефіциту. Домашні господарства (хоча й у меншій мірі) також мають довгострокові потреби у грошах, але вони здебільшого задовольняють їх за допомогою споживчого чи банківського кредиту. З огляду на це, можна зазначити, що грошові потоки, пов'язані з попитом на фінансовий (довгостроковий) капітал, формуються з:

1. Емісії та продажу цінних паперів, що випускаються приватним сектором, фірмами.

Цінні папери фірм слугують базовим інструментом для залучення капіталу, формування та розширення стабільного (довготривалого) фінансування активів. У цьому комплексі розрізняють:

а) емісію і продаж акцій. Будучи цінними паперами, акції дають можливість власнику одержувати частку (власність) фірми, що виражається у праві голосу та праві на дивіденди. Зазвичай акціонерна діяльність є формою організації товариств та мобілізації капіталу, яка найчастіше зустрічається. Капітали, що надходять на підставі цього, відображаються у пасиві балансу та формують суттєву частину довготривалого фінансування фірми;

б) емісію і продаж облігацій приватних фірм. Згідно з існуючою теорією та практикою, облігація – це цінний папір на тривалий (більше одного року) строк, за допомогою якого фірми мобілізують додатковий капітал фінансового ринку. Емісію та продаж здійснюють фінансові посередники за певну винагороду. Через них формуються борги (залучений капітал) фірм, які є другим основним елементом довготривалого фінансування і на практиці відображаються у пасиві балансу. Борги фірми, їх використання та обслуговування слугують поштовхом для здійснення специфічних грошових потоків, управління якими вимагає фінансової компетентності та швидкої орієнтації у системі ринків капіталу;

в) безпосереднє укладення угоди про довгострокову позику по лінії банківських кредитів. Важливе значення має забезпечення кредиту та його ціна. Зазвичай фірми гарантують кредитні угоди частиною свого майна, а це є підставою для банків щодо надання кредитів. Борги, сформовані на основі банківського кредиту, є джерелом

капіталу і відображаються у пасиві балансу та є частиною структури довготривалого фінансування фірм.

2. Емісії та продажу державних облігацій.

Угоди з державними цінними паперами розглядаються як невід'ємна частина функціонування ринків капіталу. Вони забезпечують центральним та місцевим бюджетам регулярні надходження і створюють можливість для виконання основних завдань та цілей центральної і місцевої влади. У цьому випадку важливе значення мають грошові потоки, пов'язані з:

а) попитом на довгостроковий капітал з боку центрального бюджету та уряду, тобто попиту, який, як правило, реалізується через емісію та продаж облігацій. Облігації – це боргові цінні папери, які забезпечують доходи на покриття дефіцитного фінансування. Вони лежать в основі витрат, які не завжди пов'язані з продуктивними інвестиціями та не сприяють зростанню національного доходу та національного багатства. З цієї причини державні борги безперервно зростають. Вони спричиняють потребу у нових позиках, а також у збільшенні податків. Водночас зростаючі державні борги впливають на грошовий обіг, в основному через інфляційні ефекти дефіцитного фінансування. Незалежно від цього будь-який економічний агент за нормальних умов володіє та прагне заволодіти державними облігаціями різних емісій, які виражають як їх солідарність з політикою уряду, так і попит на надійне вкладання вільних капіталів;

б) попитом на довгострокові капітали місцевими бюджетами. У цьому випадку основним інструментом слугують муніципальні облігації, що також становлять довгострокові боргові цінні папери та часто використовуються для додаткової мобілізації капіталу. Використання облігацій для фінансування місцевих витрат слугує своєрідним

вираженням прагнення місцевих бюджетів вийти з-під опіки центрального бюджету. Вони створюють можливість для фінансування важливих територіальних проєктів, проте стають поштовхом до постійного збільшення муніципальних боргів та можливістю для здійснення їх обслуговування.

Функціонування фінансового ринку (ринку довгострокового капіталу) здебільшого залежить від пропозиції грошей на довготривалій строк. Воно є проявом бажання економічних агентів (з бюджетними надлишками) здійснити більш надійне і рентабельне вкладання своїх грошей. На практиці пропозиція грошей безперервно підтримує фінансовий ринок та слугує поштовхом для руху грошових потоків. Пропозиція грошей на довготривалі строки завжди пов'язана з бажанням зберегти гроші та намірами їх примножити. У цьому значенні пропозиція грошей – це здійснення інвестицій на фінансовому ринку. Зазвичай воно знаходить відображення у купівлі довгострокових цінних паперів, емітованих як державою, так і виробничими фірмами (коли в наявності попит на капітал).

Вкладання грошових коштів чи здійснення інвестицій шляхом придбання цінних паперів на довготривалі строки зумовлює рух грошових потоків, пов'язаних з так названим фінансовим вкладенням. Фінансове вкладення – це довгострокове інвестування капіталу з метою отримання додаткових доходів. Інструментом цього вкладення слугують так звані довгострокові фінансові активи (довгострокові цінні папери), за допомогою яких можна придбати власність та право на доходи (відсотки, дивіденди). Це призводить до виділення грошових потоків, пов'язаних з інвестиціями у приватні цінні папери (фірм), і грошових потоків, пов'язаних з інвестиціями у державні та муніципальні облігації. З огляду на це домінуючу роль відіграють:

1. Інвестиції у приватні цінні папери (цінні папери виробничих фірм).

Акції та облігації становлять основний інструмент мобілізації довгострокового капіталу на фірмі. Вони є переважаючою сферою вкладання (пропозиції) грошей через тісні стосунки з реальним виробництвом та зростанням доходів. Інвестиції у цінні папери фірми – це вкладення, що відрізняються високим ступенем ризику та приносять вищі доходи. Їх ризиковий характер зумовлюється фінансовою політикою фірми і впливом різноманітних зовнішніх факторів: ринковою кон'юнктурою, урядовими обмеженнями, грошовою політикою, знеціненням грошей. Більша частина угод з цінними паперами фірми здійснюється на вторинному фінансовому ринку (на фондовій біржі) і слугує приводом для існування та управління чисельними грошовими потоками. За своєю природою фондова біржа – це своєрідний барометр фінансового стану виробничих фірм. Вона організовує та надає послуги з укладання угод з цінними паперами фірм і у значній мірі визначає пульс національної економіки. Потрясіння на фондовій біржі спричинюють збентеження інвесторів, які залежно від ситуації поспішають продати чи купити цінні папери. Це обумовлює рух величезних грошових мас, що виражає стабілізацію фінансового стану, банкрутство, накопичення спекулятивного прибутку, зміни відсоткових ставок тощо.

У цьому процесі (залежно від ступеня розвитку виробництва і зрілості акціонерної власності) інвестиційні рішення (рішення про вкладення грошей) нерідко спрямовані на облігації фірм. Останні є інструментом для мобілізації фінансового капіталу, що безпосередньо вкладається у виробництво та гарантує їх окупність і робить їх привабливішими порівняно з державними облігаціями.

2. Інвестиції в державні облігації.

У цю сферу спрямовується немала частина пропозиції грошей на довгостроковий період. Більшість економічних агентів віддають перевагу інвестиціям у державні облігації. Звичайно, підставою для цього є менший ступінь ризику та гарантована дохідність. Не менш важливим є й бажання економічних агентів забезпечити на тривалий період часу постійний річний дохід. Таким є характер вічних позик держави, які, з одного боку, підтримують бюджет, а з іншого – гарантують одержання постійних доходів.

На підставі цього фінансове вкладення (інвестиції в цінні папери на довготривалі строки) є угодою з фінансовим капіталом на фінансовому ринку. Воно здійснюється за допомогою кількох базових інструментів фінансів та фінансового розподілу, при цьому провідне місце належить акціям та облігаціям. На відміну від ліквідного вкладення, що є інструментом короткострокового розміщення капіталу, фінансове вкладення становить систему мобілізації капіталу на довгостроковий період залежно від цілей інвесторів, які враховують ступінь ризику та управління реальними, фінансовими і ліквідними активами, що є основними елементами багатства економічних агентів.

Багатство – це основна тема економічної та фінансової науки. Як відомо, воно характеризується трьома базовими складовими: реальні активи – будинки, машини, споруди, сировина, матеріали; фінансові активи – кредит та усі види цінних паперів; ліквідні активи – депозити, кредитні карти, чеки, національні гроші та іноземна валюта.

Кінцева мета управління багатством – це його безперервне примноження. Реальне вираження ефективного управління проявляється у трансформуванні окремих активів з одного виду в інший та орієнтуванні і володінні багатством у таких групах ак-

тивів, які мають реальну ліквідність. Отже, формування бюджету та його витрати, згідно з визначеною метою та завданнями, є однією з технік формування й управління багатством. Бюджет на цьому фоні слугує інструментом управління найбільш ліквідної частини активів – готівки. Він показує канали мобілізації грошей та напрямки їх інвестування. Інвестиції мають три основні вимірники – реальні, фінансові та ліквідні активи. Отже, багатство економічних агентів може бути пов'язане з витратною половиною їх бюджетів. На підставі цього можна сказати, що здійснення бюджетних витрат використовується як інструмент управління багатством.

Управління багатством становить сукупність технік його створення та структурування. У цьому процесі суттєву роль відіграє інвестиційна культура власників капіталу. Вона зумовлює ґрунтовне та об'єктивне вивчення інвестиційних носіїв (реальні, фінансові та ліквідні активи) й обумовлює їхні зміни залежно від економічної кон'юнктури, попиту та пропозиції товарів і цінних паперів, ризику і дохідності. Так, наприклад, в ситуації застою на виробництві та знецінення грошей економічні агенти можуть суттєво збільшити свої реальні активи. Водночас хорошим вирішенням є купівля валюти і золота. В ситуації економічного підйому і стабільної фінансової системи домінуючими можуть бути фінансові активи, проте не варто нехтувати угодами з ліквідними і реальними активами. У будь-якому випадку управління багатством, підкріплене здійсненням бюджетних витрат, стає можливим завдяки фінансовим інструментам і слугує приводом для формування грошових потоків. З огляду на це, використання фінансів повинно логічно узгоджуватися з тезою щодо управління багатством як наслідок і результат управління бюджетними витратами.

Основою руху грошей, пов'язаного з формуванням бюджету та управлінням витрат (багатством), є створення продукту праці, що вимірюється грошима. Чим більше товарів і послуг виробляється в економіці, тим більшим є багатство економічних агентів. Управління багатством (витратами), однак, важко здійснити без ринків капіталу (грошового, фінансового і товарного ринків) та без фінансових посередників.

Фінансові посередники – це фірми (фінансові установи), які займаються управлінням процесу купівлі-продажу грошей (капіталів). Основними інструментами управління слугують депозити і кредит. Депозити (як істотна частина ліквідного вкладення) дають змогу фінансовим фірмам мобілізувати величезні грошові маси, залучаючи, таким чином, одну частину грошових надлишків економічних агентів. Депозити і власний капітал фінансових посередників (банків, страхових компаній і установ соціального забезпечення, інвестиційних, приватизаційних, довірчих, пенсійних та інших фондів, фінансових домів) формують так названий кредитний ресурс та створюють можливість для продажу грошей економічним агентам, що мають бюджетний дефіцит. Такий вид продажу грошей здійснюється шляхом кредиту, який є одним з основних інструментів банківської і фінансової системи будь-якої країни. Надання кредиту з боку банків є активною операцією, що приносить доходи. З цієї причини кредит становить серйозну інвестицію для фінансових посередників, потребує управління й оцінки.

У результаті діяльності у сфері посередництва, до якої крім кредитування включається ще низка послуг (розрахунки, трансферти капіталів, гарантії тощо), фінансові установи нагромаджують капітал, формують і управляють своїми бюджетами. Звичайно, у цьому випадку серцевиною

є формування власного капіталу шляхом емісії та продажу акцій. Отже, фінансові посередники стають четвертим економічним агентом, який безпосередньо не бере участі у виробництві, але шляхом управління грошима держави, фірм і домашніх господарств та через посередництво у грошових угодах між ними концентрує величезні грошові маси і зумовлює розвиток фінансового життя у певній країні.

Концентрація в банках грошей економічних агентів зумовлює безперервне зростання їх могутності та впливу. Вони управляють грошовими коштами держави (центральный банк) і грошовими коштами фірм та домашніх господарств (комерційні банки). Зі свого боку, центральный банк управляє і контролює діяльність усіх фінансових посередників та регулює грошовий обіг.

Будучи інститутом, що займається менеджментом державної казни, центральный банк здійснює касове поповнення бюджету. Таким чином формується та управляється (за допомогою фінансових методів і форм) більша частина грошових потоків в економіці. Водночас комерційні банки фінансово підтримують виробничі фірми не тільки шляхом прямого кредитування, а й через посередництво при укладанні угод, що спрощує розрахунки. В особливих випадках (дисконтування векселів) комерційні банки можуть ангажувати і центральный банк, який спроможний ввести в обіг необхідну додаткову кількість грошей в економіку і сприяти фінансовій стабілізації виробників.

Немало обов'язків у фінансових посередників і при формуванні їхніх бюджетів, управлінні витратами (багатством) та взаємовідносинах з державним бюджетом. Банки і банківська система сплачують податки, збори, мита і в окремих випадках одержують грошову допомогу від держави. Це породжує нові грошові потоки й нові потреби і техніку управління ними.

Коли мова заходить про фінансових посередників та їхню діяльність як важливу складову фінансової системи, не варто забувати і про специфічну діяльність страхових компаній та установ соціального забезпечення. Страхування і соціальне забезпечення – це специфічні системи мобілізації і спрямованості грошових коштів. Вони формують свій бюджет і здійснюють управління витратами за допомогою фінансових методів та форм. Їхня діяльність гарантує гроші і багатство економічним агентам на випадок стихійного лиха, завданого збитку, катастроф та погіршення здоров'я. З огляду на це, окремо можуть бути виділені грошові потоки, пов'язані зі страховою діяльністю і соціальним забезпеченням. Вони охоплюють не тільки мобілізацію та витрачання грошових коштів на поточну діяльність, а й сплату податків та зборів до державного бюджету. Немалі за обсягом грошові маси мобілізують різноманітні фонди та фінансові доми, вони ж і керують ними. Варто зазначити, що і їхня специфічна діяльність (інвестиції, приватизація, пенсійне забезпечення, взаємодопомога) спричиняє рух грошей, що здійснюється за допомогою фінансових інструментів та входить до сфери фінансів.

Одна частина угод в рамках ринків капіталу, а також поза ними укладається в іноземних грошових одиницях (валюти). Це є приводом для формування нової групи грошових потоків, пов'язаних з угодами на валютному ринку. Управління ними потребує додаткових знань та спеціальної фінансової техніки (валютні курси, відсоткові ставки, котування, платіжні баланси, валютні баланси, міжнародні ринки та кредити).

Звичайно, рух грошей різноманітний та тривалий. Однак настає момент, коли даний грошовий потік трансформується у реальні чи фінансові активи та перестає існувати. Такий вид трансформації є елементом

структурування багатства та належить до управління витратами. Переважно рух грошей закінчується тоді, коли вони трансформуються у другий тип активів – фінансові і реальні активи. Базовою метою руху грошей є реальні активи. Фінансові активи – проміжна зупинка на шляху руху грошей до товарного ринку (ринку реальних активів).

Володіння та управління грошима здійснюється за допомогою фінансових методів та форм. Фінансовою, за своєю суттю, є і технологія трансформації, і структурування багатства, яка означає, що фінанси пов'язані з усім, що є грошима та припускає гроші. Будь-яка купівля – це інвестиція, а кожен продаж – грошова окупність інвестиції. Отже, рух грошей призупиняється на певний момент у фінансових і реальних активах, але це тимчасово чи принаймні до тих пір, поки економічний агент, який володіє активом, не вважатиме за доцільне трансформувати його у той чи інший фінансовий або будь-який ліквідний актив. На цьому фоні можна сказати, що фінанси слугують інструментом управління грошима; фінанси та фінансова діяльність є в наявності всюди, де здійснюється рух грошей чи припускається або ж очікується рух грошей. Концентрований прояв фінансової діяльності спостерігається у формуванні бюджетів (держави, фірм, домашніх господарств) та управлінні витратами, що, по суті, є процесом спрямування грошових коштів та трансформації у реальні, фінансові чи майже ліквідні активи, тобто процес управління багатством.

Управління багатством – гіпотеза, яка робить безглуздою суперечку: включати чи не включати частину руху грошей та активів до сфери фінансів. Фінанси управляють усіма грошовими угодами, які мають три можливі вимірники – реальні активи (товарний ринок), фінансові активи (фінансовий ринок) і ліквідні активи (грошовий ринок).

Власне кажучи, рух грошей, який управляється фінансами, відображає формування бюджетів і управління витратами з позиції ринків капіталу. Економічні агенти проявляють попит і пропонують гроші з метою перетворення їх, у кінцевому результаті, в реальні фінансові чи відмінні від грошей ліквідні активи. Отже, фінанси – це система (технологія), яка дає можливість економічним агентам раціонально управляти своїми бюджетом і своїм багатством.

Вищевикладене показує, що грошові потоки, які спрямовуються та витікають з державного бюджету, займають істотну частину фінансів і фінансової діяльності. Формуючи свій бюджет та здійснюючи витрати, держава проводить розподіл та перерозподіл частини продукту праці (що вимірюється у грошах) відповідно до своїх основних функцій та завдань – політики, економіки, соціальної, духовної сфер. Завдяки державним трансфертам грошей існує та функціонує невиробничий сектор (освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, оборона, управління), що є необхідною ланкою глобального функціонування та розвитку економіки. Невиробнича сфера не створює безпосередньо доходів, проте забезпечує необхідні умови для формування та розвитку трудових ресурсів, без яких неможливе виробництво і здійснення усіх видів діяльності в галузі бізнесу, фінансів та економіки.

Отже, враховуючи вищезазначене, можемо зробити наступні важливі висновки:

1. Основою руху грошей фінансовим шляхом є виробництво.

Воно створює продукт праці, що вимірюється грошима, а ці гроші повинні, насамперед, бути розподілені між основними учасниками його створення – виробничими фірмами, державою і домашніми господарствами. Розподіл грошей здійснюється за допомогою фінансових методів і форм, при

цьому на практиці формуються доходи і плануються витрати економічних агентів. Це стає можливим через сукупність бюджетів.

2. Існування незбалансованого бюджету є основною причиною виникнення явища попиту та пропозиції грошей (капіталу) і здійснення короткострокових та довгострокових вкладень.

Потреба в спрощенні та раціоналізації купівлі-продажу грошових коштів викликає появу інститутів (фінансових посередників та ринків капіталу), що спеціалізуються у цьому напрямку. Включення фінансових посередників (фінансових установ) у довгострокові і короткострокові вкладення перетворює їх в активного учасника трансферту капіталів, що може чинити вплив на всі сторони господарського та політичного життя.

3. За своєю суттю угоди, пов'язані з грошима, є проявом бажання економічних агентів інвестувати та збільшувати свої доходи.

Таким чином, мотиви інвесторів, а звідси й усіх угод з грошовими коштами, пов'язані з управлінням багатством і безперервною зміною його основних елементів – реальних, фінансових і ліквідних активів. Управління багатством певним чином пов'язане з управлінням бюджетними витратами та слугує підтвердженням складності стосунків та взаємодії між економічними агентами, коли приймаються фінансові (попит на грошові кошти) та інвестиційні (пропозиція грошей) рішення.

4. Будь-яка фінансова система зумовлена масштабами державної фінансової політики та могутністю банків і банківського впливу.

Державний бюджет і банки – це інститути, які управляють величезним короткостроковим і довгостроковим капіталом. Відносини та взаємодія між ними мають вирішальне значення для стабільності фінансів. Однак, насправді, це виглядає складніше, оскільки раціональність управ-

ління грошовими потоками зумовлюється могутністю уряду та фінансовою автономією центрального банку і комерційних банків.

5. Фінанси – це наука про управління грошима і їх перетворення у фінансові, реальні та відмінні від грошей ліквідні активи.

Вони становлять діяльність людини, що пов'язана з формуванням бюджетів та здійсненням (управлінням) витрат. З огляду на це, фінанси слугують основною технологією формування і структурування багатства відповідно до намірів власників щодо його збереження чи примноження.